

Dobai Péter – 65

A magyar irodalom tele van magányos alkotókkal, Madáchtól Füst Milánig, Hamvas Bélától Tandoriig. Helyzetüket vagy a külső körülmények vagy alkotói személyiségük alakítja vagy mind a kettő. Műveik azonban mint a bűvópatakok terjednek térben és időben, a jelen és a jövő szellemi, kulturális közegeiben. Dobai Péter is ilyen magányos, sőt titokzatos alkotó. Nem csatlakozik senkihez és semmihez, a napi történések, politikai csatározások ideológiai harcok, klikkek alakulása, szétesése nem érintik meg őt, konokul és semmitől sem zavartatva építi a maga egyszemélyes alkotói univerzumát. Megszenvedte az életet, megjárta a mélységeket, a magány útvesztőit, hogy végül megtaláltja számára a legfontosabbat és a legfontosabb éltető értékeket.

Kevesen vannak olyanok mint ő, akik ilyen szuggesztív, álomszerű erővel tudják életre kelteni az elsüllyedt, személyes múltat és a közösségi történelmi múltat egyaránt. Különleges írói erővel éri el szövegeiben, hogy a felidézett, az elmúlt sokszor jelenvalóbbnak, élőbbnek hat, mint maga a jelen.

Műveit nem kíséri média vagy kritikai felhajtás, de alakítanak, hatnak, gazdagítják az életet, a kultúránkat, tudásunkat. Vers, próza, forgatókönyvek sorjáznak ebben a gazdag, mély, zárt, bonyolult tartalmakkal rendelkező életműben, amely még egyre formálódik és terebélyesedik, mint évgyűrűk a fán. És alkotójuk még csak hatvanöt éves!

Túlélő dalok vagyunk – ez a címe szívbemarkoló Cseh Tamást búcsúztató versének. S ő maga is a mindent túlélő dalok mestere.

Radnóti Zsuzsa

Az önpárbajozó

A kategóriák rabjai vagyunk. Nyilván azért, mert így reméljük, hogy eligazodhatunk a létezésben (és a létben), amely aligha kínál egyszerűen és pusztán a közvetlen értelmi megismeréssel elérhető megfejtést.

Ez a képlet, amikor Dobai Péterre gondolok, legalább kettős értelmű. A magyar irodalmi életben mindig erős igény mutatkozott arra, hogy a szerzőket különböző irányzatokhoz sorolják, iskolákba kényszerítsék. Ez jelentette – jelenti – az irodalmi érvényesülés útját, vagy éppen az attól való eltiltást. De mit kezdjenek az olyan alkotókkal, akik – művük alapján – nem viselik el a kategória-zubbonyokat. Zavartan tekintenek rájuk, s leginkább csak utólag ismerik föl értéküket – amikor már „ártatlanok” az uralkodó irodalom-ideológiai áramlat megítélése szerint. Dobai Péter semmiféle, nálunk honos aktuális kategóriába nem szorítható be. S ezen a ponton máris elérkeztünk a második értelmezéshez. Ennek megvilágításához a *Párbaj, tükörben* című novellájából idézek:

„Emlékek jöttek fel élesen, tisztán, pontos részletekhez asszociálva, csak az egésztől, a részletek egészéről nem volt emléke. A jelenségek, a dolgok, a viszonyok egyetlen rejtélye: egyszerűségük. Ezért nincs egészük a részle-

teknek, igen, ezért!: mert az egyszerűségüket, más szóval az időből rájuk eső részt, nem tudjuk körülzárni örök térrel, ahol halhatatlanul élve, őrizhetnénk, immár egy egész birtokában, annak valamennyi részét."

A magyar irodalom erősen a történetre koncentrál. Elmesélő, elbeszélő, anekdotázó – mindez érték, ne feledjük! –, s ezen keresztül igyekeznek eljutni magasabb jelenségsíkorig. Ugyanakkor azt látjuk, az olyan írásmódor – létezéshez való viszony –, amely a gondolati padlást közvetlenül a nyelvi szöveggel építi össze, zavarba hozza az olvasót, a kritikust és az irodalomtörténészt egyaránt.

Dobai Péter ez utóbbi utat követi. A létezés két szárnyát, a hétköznapit, az egyszerűt, a banálist nagyszerű írói teljesítményként összeköti a lét- és létezés-sík első pillanatban távolinak látszó pontjával. Olyan ez, mint amikor elképzelve tartjuk a térben egymástól messze eső két pont összefüggés-, illetve érintkezés-lehetőségét, mígnem egy merész gondolat össze nem hajtja a teret, mint egy papírlapot, s a korábbi távolság máris eltűnik.

Dobai Péter hajós és filozófus. Az olasz mellett e két „szakon” végzett, s máris nyilvánvaló, a hajós filozófus, és a filozófus hajós. Hiszen mindkettő utazásra vállalkozik: létezése végighullámoztatására a létben.

Műveinek ez a mezeje, írjon akár verset, a *Vitorlák emléke* igényével, vagy regényeket, novellákat, illetve filmforgatókönyveket. Nála a történelmi valóság is mindig csak keret. Ő tudja, a történelem a létezésnek adott helyzetbeli konstrukciója, amelynek ugyan elválaszthatatlan kapcsolata van a lényeggel, de nem azonos vele. A lényeg több ennél: párbaj – tükörben. Az ember valós, lényegi, végső (?) küzdelme az örök párbajtárssal, önmagával folyik. Akkor is, ha csak annyi az egész, mint egyik novellája címe mondja: Egyél, én megágyazok. S ha belekezdünk *A vadász* című írása örjögően szép, véget érni nem akaró első mondatába, s elérünk egy pontig, úgy érezzük, már az egészet olvastuk:

„Csónakja szétnyíló nádszálak közé ért, még alig révedt a víz, a nádas, a nyárvég-hajnali szélcsendben, mintha természetfölötti határvonalat húzott volna a part homokfövenye és a tó fekete tükre között, bevonta az evezőket, hagyta siklani ladiját, nádtorzsák éle horzsolta a palánkot, valahol megállt magától a csónak, kinyújtotta lábát, hátradőlt a ládára, amelyre bekecsét terítette és hanyattfekve, keresztbevetett lábbal, karbafont kézzel, nyitott szemmel várta a fölkelő Napot, valami nagy világűri munkával jelent meg az égitest és sokáig tartott, amíg az első színek – az égbolton fent és víztükroön lent – kitéltek és egy intenzitásban megállapodtak, a néma fénybefordulás lassan, alig észrevehetően ment végbe, mint őszökön a levelek színeváltozása, a nádas aljzata még átvilágítatlanul sötét volt, a rezdületlen és nyomtalan iszapszintből úgy szöktek föl – álomszerűen – az egyes szálak, mintha odafent nem egyformaságuk élő szövése várná őket, hanem szálanként külön a halál és nem is az, hanem a halál helyett is, csak a semmi, amelybe lengésük-imbolygásuk céltalan üzenetét viszik pusztá létezésüket kockáztatva azáltal, hogy vannak, hogy megszülettek szálanként egyetlennek és megkülönböztethetetlenül hasonlónak, szépnak és tehetetlennek vízfenék és égboltozat között..."

S látom a cserzett bőrrű, lét-batyus író, a bizonyosságért önmagával párba-jozót. Ez gyűródik föl szövegtesteiben, nagyon magasra az irodalom hegyvonulatában. De ne feledjük: a hegyeket a csúcsokról ismerjük föl.

Elmer István